

BSAD

**Bankacılık ve Sigortacılık
Araştırmaları dergisi**

Cilt 1 sayı 1 (Ocak 2010), ss.4-18

DOI

Telif Hakkı © Ankara Üniversitesi
Beypazarı Meslek Yüksekokulu

Rusya İmparatorluğu Devlet Bankasından Rusya Federasyonu Merkez Bankasına, İmparatorluk Rublelerinden Rusya Federasyonu Rublelerine, 1860-1991

Ali Başaran

Ankara Üniversitesi

ÖZET

Bu makalede Rusya İmparatorluğunda ilk kâğıt paranın tedavüle çıkışı, Devlet Bankasının kuruluşundan Rusya Federasyonu Merkez Bankasının kuruluşuna kadarki para ve bankacılık ile ilgili politika ve uygulamalar ana hatlarıyla ortaya konulacaktır. Bir sonraki makalede 1992'den günümüze para ve bankacılık politika ve uygulamaları incelenecektir.

Bu makalede bankacılık ve para politika ve uygulamaları tarihi, sebep sonuç döngüsü içinde incelenmiştir. Sovyet devri politika ve uygulamalarında bankacılık ve para politika ve uygulamalarının idari komuta ekonomisinin bir uzantısı ve tamamlayıcısı olduğu tespit edilmiştir. Sovyet idari komuta ekonomisi nispi fiyatlara dikkatini yöneltmeden ve nispi fiyatların yardımına başvurmadan işliyordu ayrıca para ve kredi piyasaları da yoktu. Bu nedenle idari komuta ekonomisi verimli değildi. Verimlilik için 1980'li yıllarda uygulanan reformlar aşağı yukarı 50 yıldır süregelen para ve banka politika ve uygulamalarını değiştirdi.

ANAKTAR SÖZCÜKLER

Rusya İmparatorluğu Devlet Bankası, Ruble, Kapık, Çernovets, Gosbank, RF Merkez Bankası

From The State Bank of the Russian Empire until The Central Bank of Russian Federation, from rubles of The Empire until rubles of Russian Federation, 1868-1991

ABSTRACT

The purpose of this paper is to investigate the outlines of monetary and banking policies and applications from the first paper money in the Russian Empire, The State Bank of the Russian Empire until founding of The Central Bank of Russian Federation. In the following paper monetary and banking policies and practices will be investigated from 1992 to today.

In the paper history of the banking and monetary policies and practices has been studied within cause result circulations. It was obtained that in the Soviet era the policies and practices were extended part and supplementary of the administrative command economy. The Soviet administrative command economy was operated with little attentions to and assistance from relative prices, and nonexistence of monetary and credit markets. For this reasons command economy was not productive. Reforms in the 1980's for productivity also changed the banking and monetary policies that carried on approximately for 50 years.

KEYWORDS

The State Bank of the Russian Empire, The People's Bank of the RSFSR, The State Bank of the USSR, ruble, kopeck, chervonets.

JEL Classification: P24

1. RUSYA İMPARATORLUĞUNDA KÂĞIT PARA VE DEVLET BANKASI

1.1 Rusya İmparatorluğu'nda İlk Kâğıt Paralar

Rusya İmparatorluğu'nda ilk kâğıt para assignatsiy (ассигнаций) 1769'da tedavüle çıktı, 1843'e kadar tedavülde kaldı. Assignatsiyler 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşını finanse etmekte kullanıldı. Bu

savaş sonrasında Osmanlı Devleti Rusya tehdidini kendi başına savuşturamayacağını sonucuna vardığından ilk kez müttefik aramaya başladı. Bu süreç günümüze kadar devam ede geldi.

Tarama 1: İlk Rusya İmparatorluğu kâğıt parası, 1769

Kaynak: http://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:25_rublej_1769_goda..jpg erişim 12/09/2009.

Rusya İmparatorluğu'nda 1839-1843 yılları arasında para reformu gerçekleştirildi. Bu yıllarda assignatsiyer gümüş karşılığı çıkarılan kreditniy biletler (кредитный билет) ile değiştirildi. Böylece gümüş monometalizmine geçildi. 1849'a kadar ise assignatsiyer ve kreditniy biletler yeni assignatsiyer ile değiştirildi. Kırım Savaşının (1853-1856) başlamasıyla bankalar assignatsiyeleri altın ve gümüşle değiştirmeye son verdiler. Bu durumda piyasada assignatsiyelerin dolaşım hızı arttı. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti ilk yurt dışından borçları Kırım Savaşı sırasında aldı, bu borçlar nedeniyle 1870'li yılların ortasında Osmanlı maliyesi iflas etti.

Tarama 2: Kreditniy bilet, 1854

Kaynak:

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:10_%D1%80%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%B9_1854_%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81.jpg erişim 27/08/2009.

Rusya İmparatorluğu'nda 1895-1897 yılları arasında bir para reformu daha yapıldı. Bu reformla Rusya İmparatorluğu'nda altın monometalizmine geçildi. Bir altın ruble bir kâğıt rubleye eşdeğer kabul edildi. I. Dünya Savaşının başlamasıyla kâğıt rublenin altın rubleye değişimi durduruldu.

Tarama 3: 1 ruble, 1898

Kaynaklar:

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Russian_Empire-1898-Bill-1-Obverse.jpg erişim 27/08/2009 ve http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/archive/9/9e/20050608010158!Russian_Empire-1898-Bill-1-Obverse.jpg erişim 12/09/2009.

1.2. Rusya İmparatorluğu Devlet Bankasının Kuruluşu

Rusya İmparatorluğu Devlet Bankası 1860'da kuruldu. Osmanlı İmparatorluğu'nda ise ilk bankalar Kırım Savaşına rastlayan 1850'li yıllarda kurulmuşken, banknot ihraç imtiyazına sahip, merkez bankası işlevlerinden bir kısmını yerine getiren Osmanlı Bankasının kuruluşu da 1860'lı yıllara rastlar.

Rusya İmparatorluğu Devlet Bankasının faaliyetleri iki dilime ayrılır, 1860-1894 ve 1895-1917. İlk dilimde genelde Devlet Bankası Maliye Bakanlığının yardımcı bir kurumuydu. 1880'ler başında Devlet Bankası para reformuna hazırlandı 1895'de başlayıp 1898'de bitirilen reform süresiyle Rusya altın monometalizmine (tek madeni para) geçti. Reform sürecinde Devlet Bankasına banknot ihracı imtiyazı verildi. 1905-1906 Japon-Rus savaşı ve devrimin neden olduğu para buhranı sonrası Devlet Bankası bankaların bankasına dönüştürüldü. I. Dünya Savaşı arifesinde Devlet Bankası Avrupa'da en etkili borç veren kurum haline gelmişti. I. Dünya Savaşı sırasında Devlet Bankası Rusya'nın savaş masraflarını karşıladı. Bundan dolayı bankanın rezervi 16 Haziran 1914'te 1614 milyon ruble iken 8 Ekim 1917'de 1101 milyon rubleye geriledi. 25 Ekim 1917'de (7 Kasım 1917) Sovyet tarihinin başlamasıyla Rusya İmparatorluğu Devlet Bankası tarihi sona erdi (http://www.cbr.ru/eng/today/history/empire_bank.asp Erişim 23/08/2009).

2. PARA VE BANKACILIKTA KARMAŞA YILLARI, 1917-1924

Devrimler sonrası kurulmak istenen yeni sosyal sistemde eski kurumlar ya yok edilir ya da toplum mühendislerince tadilata uğratılırlar. 1917 Ekim devrimi sonrası Rusya İmparatorluğu kurumlarından biri olan Devlet Bankası da bu akıbete uğradı, SSCB'nin dağıtılması sırasında ve sonrasında da Gosbank aynı akıbete uğradı. İlginç olan nokta Osmanlı kurumları Cumhuriyet devrinin başlamasıyla aynı süreci yaşadılar.

2.1 Rusya İmparatorluğu Devlet Bankasından RSFSC Halk Bankasına, RSFSC Devlet Bankasına ve SSCB Devlet Bankasına Geçiş, 1917-1924

I. Dünya Savaşı Osmanlı ve Rusya İmparatorluklarını yıktı. 1914-1923 yılları hem Osmanlı hem Rusya İmparatorluklarında para ve bankacılıkta karmaşanın yaşandığı yıllara tekabül eder. 25 Ekim 1917'de (7 Kasım 1917) Bolşevikler Petrograd (Sankt Petersburg) daki Devlet Bankası binasını ele geçirdiler. 14 Aralık 1917'de Bolşevikler Petrograd'da ticaret bankalarını ele geçirdiler ve Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi bir kararname yayınlayarak bankaların millileştirildiğini ve bankacılıkta devlet tekelinin kurulduğunu ilan etti. Özel kredi kurumları millileştirilerek Devlet Bankası ile birleştirildi, bir ay sonra Devlet Bankası Rusya Cumhuriyeti Halk Bankası (daha sonra adı Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Halk Bankasına) dönüştürüldü. 1918 yazından sonra Maliye Halk Komiserliğinin (Bakanlığı) bir parçası olarak Halk Bankası ekonomiyi finanse etmeye ve bütçeler hazırlamaya başladı. Savaş komünizmi sırasında devlet işletmeleri, kurumları ve Halk Bankası borç alışı verişini durdurdu. Halk Bankasının ödeme işlevi asgariye indi. İki yıl içinde Halk Bankasının özü değişti, mali kurumlarla birlikte bütçe hizmetleri gören bir müesseseye dönüştü. Halk Bankasının varlığı Bolşeviklerin parasız ekonomi inşa gayretleriyle ters düştü. Sonuçta RSFSC Halk Bankası 19 Ocak

1920’de ilga edildi. Az sayıdaki bankacılık işlemini Maliye Halk Komiserliğinin Merkez Bütçe ve Ödemeler İdaresi yürütmeye başladı (<http://www.cbr.ru/eng/today/history/narbank.asp> erişim 23082009).

Mart 1921’de toplanan Rusya Komünist Partisi(b) 10’uncu kurultayında “savaş komünizminden” “yeni ekonomi politikasına” geçilmesi kararlaştırıldı (Голотик, 2004:115). Böylece ekonominin düzelmesi için “savaş komünizmden” kişisel girişim, piyasa ilişkilerinin tekrar işletilmesine yöneldi. İktisadî iyileşme düşüncesi ideolojinin önüne geçti, bankalar tekrar kuruldu (http://www.hse.ru/data/362/507/1233/1Goland_NEP_8.pdf erişim 01/09/2009). YEP (Yeni Ekonomi Politikası) yürürlüğe konduğunda Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi ve Halk Komiserleri Konseyi 3 ve 10 Ekim 1921 tarihlerinde aldıkları kararlarla RSFSC Devlet Bankası adı altında bir banka kuruldu. RSFSC Devlet Bankası Maliye Halk Komiserliğinin bir parçasıydı ve bu komiserliğe karşı doğrudan sorumluydu. RSFSC Devlet Bankası 16 Kasım 1921’de faaliyete geçti. İhtisas bankaları da kuruldu, ticaret-sanayi bankası (Prombank) sanayi finanse etmek için, Elektrobank elektrik tesisi için, Rusya Ticaret Bankası (1924’ten sonra Vneştorbank) dış ticareti finanse etmek için, Komünal Tarım ve Mesken İnşası Merkez Bankası (Tskombank) ve diğerleri kuruldu. Bu bankalar kısa ve uzun vadeli kredi ve mevduata faiz veriyordu (Тимошина, 2000:232). Kasım 1921’de Devlet Bankasına döviz ve yabancı kıymetler ile münhasır işlem hakkı verildi, 1922’de kıymetli metal fiyatlarını ve döviz kurunu belirleme yanında diğer başka haklar tanındı. 1922 güzünde borsa oluşturuldu, borsada döviz, altın, devlet borçlanma kâğıtları alışı satışına müsaade edildi (Тимошина, 2000:231). 1923’te ülkede 54 borsa vardı (<http://schoolart.narod.ru/PDF/1900-2000.pdf> erişim 09/09/2009).

11 Ekim 1922’de Devlet Bankasına çervonets çıkarma yetkisi verildi. Çervonetslerin altın karşılığı vardı. RSFSC Devlet Bankası 1923’te SSCB Devlet Bankası’na dönüştürüldü.

2.2. Rusya İmparatorluğu Banknotlarından RSFSC Banknotlarına Ve SSCB Banknotlarına Geçiş, Para Karmaşası, 1917-1924

I. Dünya Savaşı ve iç savaş üretimi düşürdüğü gibi rublenin kıymeti de savaş öncesine (1913’e göre) göre binlerce misli düştü. 1920’de milli gelir 1917’ye göre 3 misli daha azdı. 1921 başında iktisadî çöküntü yaşıyordu. Ülkede emisyon (karşılıksız kağıt para) 127 kat artmış, 1921 başında rublenin değeri 1913’e göre 5600 misli düşmüştü. 1 pud (16,38 kg) unun fiyatı 140000 rubleye, tramvay yolculuğu 500 rubleye, mutfak harcaması birkaç milyon rubleye çıkmıştı. (<http://schoolart.narod.ru/PDF/1900-2000.pdf> erişim 08/09/2009).

1918’de 1,3,5,10,25,50,100,250,500,1000,5000,10000’lik kupürler halinde banknotlar piyasaya sürüldü. Bu banknotlarda Çarlığın simgesi çift başlı kartal yer alıyordu, banknotların altında devlet bankasında bir sınırlamaya tabi olmadan altın parayla değiştirileceği ve devlet garantisi altında olduğu yazılıydı. Fakat hangi devletin olduğu yazılı değildi.

Tarama 4: 1918’de piyasaya sürülen 1 ve 10 000 rubleler

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/1r18.htm>
<http://coins2001.narod.ru/bon/10000r18.htm> erişim 24/08/2009

Kaynak:

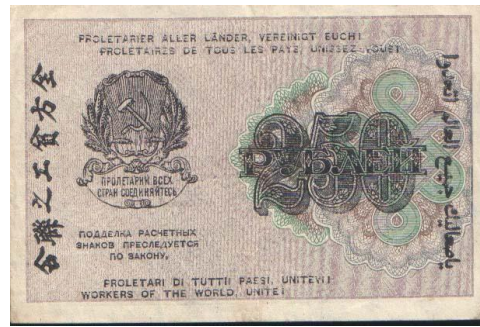
Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti alameti taşıyan ilk rubleler Mart 1919’da 1, 2 ve 3’lük kupürler halinde piyasaya sürüldü. Bu paralarda imza, tarih ve numara yoktu. Mayıs 1919’da 1918 tarihli kreditne biletler piyasaya sürüldü. Bunlarda 1917 Ekim devrimine herhangi bir işaret yoktu. RSFSC alameti taşıyan ikinci emisyon grubu rubleler Aralık 1919’da tedavüle çıkarıldı. Bu gruptaki rublelerde tarih yoktu. 1919 tarihli 100 rubleden 10000 rubleye kadarki kupürler 1920’de tedavüle sürüldü. RSFSC alameti taşıyan başka paralar 1921’de rubleler, 1922’de ruble ve çervonetsler, 1923’te 50 kapik ve rubleler piyasaya sürüldü.

Tarama 5: RSFSC alameti taşıyan ilk rublelerden 1,2 ve 3’lük kupürler, Mart 1919

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/1-3r19.htm> erişim 24/08/2009

Tarama 6: 1920'de tedavüle çıkan 1919 tarihli 250 ruble

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/250r19.htm> erişim 10/09/2009.

1921'de 3 rubleden 100000 rubleye kadarki kupürler tedavüle sürüldü. 1921'de rubleye tüketici güveni dibe indi, fiyatlar yükselip ruble biraz istikrar kazanınca Maliye Halk Komiserliği 2-3 trilyon ruble daha piyasaya sürdü, toplam para arzı 14 trilyon rubleye ulaştı.

1923'te ise RSFSR alımetli rubleler tedavüleyken ilk SSCB alımeti rubleler piyasaya çıktı. 1923'ten sonra (1924, 1925, 1926, 1928, 1932, 1934, 1937, 1938, 1947, 1961) 1991'e kadar SSCB alımetli paralar piyasaya sürüldü.

1917 Ekim devrimi sonrası 1922'de ilk kez 1,3,5,10,25'lik küpüler halinde çervonetsler çıkarıldı. Bunların üzerinde RSFSR Devlet Bankasının alımeti vardı. RSFSR Devlet Bankası alımeti taşıyan 1922 tarihli 1 çervonets üzerinde 7,74232 gram saf altına tekabül ettiği (1 зол. 78.24 дол. чистого золота) yazıyordu. 1922'den sonra 1924, 1926, 1928, 1932 ve son olarak 1937'e çervonetsler piyasaya sürüldü. SSCB Devlet Bankası alımeti ilk kez 1924'te çıkarılan çervonets üzerinde vardı.

Tarama 7: RSFSR alımetli ilk çervonetslerden 1 ve 5'lik kupürler, 1922

Kaynaklar: <http://coins2001.narod.ru/bon/1c22.htm> <http://coins2001.narod.ru/bon/5c22.htm> erişim 26/08/2009

Tarama 8: SSCB alımetli ilk çervonets, 3'lük kupür, 1924

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/3c24.htm> erişim 24/08/2009.

Tarama 9: SSCB alametli ilk rublelerden 10000'lik kupür, 1923

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/10000r23.htm> erişim 26/08/2009

Tarama 10: 1 ruble, 1922

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/1r22.htm> erişim 27/08/2009.

3. SSCB'DE BANKACILIK VE PARA, 1923-1991

3.1 SSCB'de Bankacılık, 1923-1987

1924'te Devlet Bankası yönetim kurulunun koordinasyonu altında Bankalar Komitesi kuruldu. 1920'lerin ikinci yarısında Devlet Bankasının faaliyetleri oldukça farklılaştı. Bunun ana nedeni sanayileşmenin hızlanmasına bağlı devasa sermaye ihtiyacıydı. SSCB'de sanayileşme emisyon ile finanse edildi. 1926'da çeşitli siyasî ve ideolojik faktörlerle YEP'nin ilk kabullerinden sapmalar oldu. Devlet ve özel kesimin aynı anda var olması "kim kimin için kazanıyor" suçlamasına yol açtı. YEP'in başlangıcında iktisadî gelişme için kabul edilen özel girişiminde ekonomide varlığından vazgeçildi (http://www.hse.ru/data/362/507/1233/1Golond_NEP_8.pdf erişim 01/09/2009). 1929 Haziranında ilk Devlet Bankası Kanunu kabul edildi, buna göre Devlet Bankası para dolaşımını düzenleyen ve SSCB genel iktisadî gelişme planı ile uyumlu kısa vadeli kredi veren bir kurum haline getirildi. Mayıs 1932'de Devlet Bankasının ve yatırım bankalarının (Prombank, Selkhozbank, Vsekobank ve Tsekombank) işlevleri şekillendi. Devlet Bankası ekonomiye planlanan kredileri veren sıradan devlet bankalarından biri oldu. 1930'larda şekillenen banka ve kredi sistemi 55 yıl boyunca değişmeden kaldı. YEP'nin uygulandığı sürede (1921-1928) ortaya çıkan ticari bankaların son emareleri olan komün ve kooperatif bankaları 1930-1932 arasındaki bankacılık düzenlemeleriyle ortadan kaldırıldı.

1949'da Devlet Bankası'nın ikinci kanunu kabul edildi. Ekim 1960'da ise Devlet Bankası üçüncü kanunu kabul edildi. 1963'te Tasarruf Bankasının kontrolü SSCB Devlet Bankasına verildi. 1965-1969 ekonomik reformu sırasında Devler Bankasının faaliyetleri biraz değişti. Gosbank'ın başkanı Bakanlar Konseyinin üyesiydi. SSCB Bakanlar Konseyi Gosbank'ı ve SSCB Maliye Bakanlığını doğrudan kontrol ediyor, Gosbank'ın yönetim kurulunu atıyordu. Gosbank 15 Cumhuriyetteki ana

şubelerini, otonom cumhuriyetler, topraklar ve bölgelerdeki alt şubelerini ve Stroibank SSCB, Sberbank SSCB ve Vneştorgbank'ı kontrol ediyordu.

3.2 SSCB'de para, 1923-1991

1913'den 1924'e kadar süren savaş ve kargaşa yıllarında kâğıt paraların kıymeti düştü. 1922'de 1917 Ekim devrimi sonrası siyasi ve iktisadi istikrarsızlık sürecinde bazen numarasız, imzasız ve tarihsiz basılan paralar tasfiyeye (tedavülden kaldırılmaya) başlandı. 1923'te SSCB'nin kurulmasıyla bu kez 1922'de tedavüle çıkartılan paraların tasfiyesine girildi. 1922'de tüm eski paralar 1922 tarihli 1 rubleye 10000 karşılığında değiştirilmeye başlandı. 1923'te ise 1923 tarihli 1 ruble, 1922 tarihli 100 ruble ile değiştirilmeye başlandı. Bu iki para tasfiyesi SSCB parası kıymetinin istikrarına katkıda bulundu. Mart 1924'te para reformu tamamlandı ve yeni ruble mübadelede kullanılmaya başlandı.

1923'te SSCB alametli ilk paralardan sonra II. Dünya Savaşına kadar 8 emisyon grubunda (1924, 1925, 1926, 1928, 1932, 1934, 1937, 1938) farklı kupür değerlerinde (1 ila 10 arası) çernovets ve rubleler tedavüle çıkarıldı (<http://coins2001.narod.ru/bon.htm> erişim 02/09/2009). SSCB'de Rusçadan başka dillerde yaygın konuşulduğundan rublelerin üzerinde farklı dillerden ifadeler (yazı ve rakam) bulunuyordu.

Fotoğraf 1: 1924 tarihli 50 kapık, gümüş

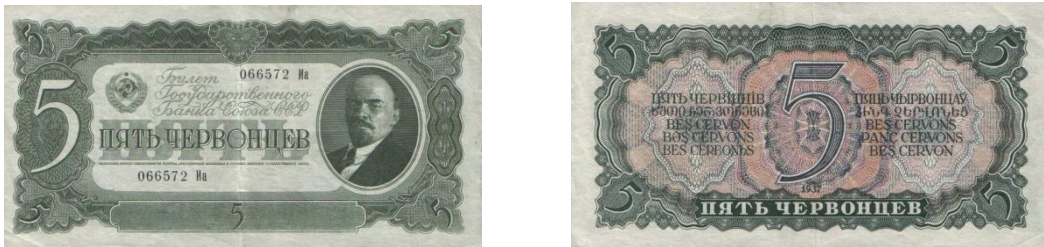
Kaynak: <http://siggeyr.narod.ru/Ussr.htm> erişim 08/09/2009

Tarama 11: 1934 tarihli 5 ruble (imzasız)

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/5r34.htm> erişim 02/09/2009

Tarama 12: 1937 tarihli 5 çervonets

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/5c37.htm> erişim 02/09/2009

Tarama 13: 1938 tarihli 1 ruble

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/1r38.htm> erişim 02/09/2009

II. Dünya Savaşı yıllarında enflasyon arttı. SSCB'nin savaştığı yıllarda (Великая Отечественная война, 1941-1945) Devlet Bankası bütçe açıklarını kapatmak için para bastı, emisyon 4 kat arttı. Dolaşımdaki parayı azaltmak için 1947'de para tasfiyesine girişildi, yeni 1 ruble eski 10 ruble ile değiştirildi, tasarruf bankasındaki nakit hesapların ve tüm devlet kredilerinin (1947'dekiler hariç) değeri değiştirildi.

Savaşla birlikte artık mal almak için para yeterli değildi, karne de gerekiyordu. Büyük Anayurt Savaşının (1941-1945) başlangıcında yürürlüğe konan karne sistemi 1947 sonuna kadar uygulamada kaldı. Hükümet karneyi kaldırılmadan önce karne fiyatları ile ticari fiyatların yerine tek fiyat koydu. Bundan dolayı şehir halkının temel gıda maddeleri için harcaması arttı. 1 kg siyah ekmeğin karne fiyatı 1 ruble iken 3 ruble 40 kapağe, 1 kg et fiyatı 14 rubleden 30 rubleye, 1 kg şeker 5,5 rubleden 15 rubleye, 1 kg tereyağı 28 rubleden 66 rubleye, süt 2,5 rubleden 8 rubleye yükseldi. 1947'de aylık asgari ücret 300 ruble, orta seviyedeki ücret 1946'da 475, 1947'de ise 550 ruble idi. 1920'li yıllardaki para değiştirmelerinin bir benzerine 1947'de baş vuruldu. 14 Aralık 1947'de "para reformunun uygulanması ile gıda ve sanayi malları karnesinin değiştirilmesine dair" hükümet kararı yayınlandı. Karar sonrasında eski paralar yenileriyle 1'e 10'a karşılığında değiştirildi (Тимошина, 2000:288, 298-300). Değişim için kısa bir süre, merkezde 16 Aralık 1947'de tan 22 Aralık 1947'ye, taşra da 16 Aralık -29 Aralık 1947 arası, tanındı (<http://coins2001.narod.ru/bon.htm> erişim 10/09/2009).

1947 değişiminde parasını tasarruf bankasındaki hesaplarda tutanlar avantaj kazandı. 3000 rubleye kadar tasarruflar değişmeden kaldı, 3000 ila 10000 ruble arası tasarruflar 3'e 2, 10000'den yukarı tasarruflar 2'ye 1 karşılığında değiştirildi. Reformdan en çok kırdı yaşayan (köy, kasaba) tasarruflarını evde tutanlar ve spekülörler zarar gördü. Değişimin nedeni enflasyonun savaş yıllarında artmasıydı. 1928 yılı 1 kabul edilirse devlet ve kooperatif mallarının fiyatı 1932'de 2,6, 1940'da 6,4, 1947'de 20,1, 1950'de 11,9'a katlandı. Somun fırın ekmeği fiyatı 1928-1952 arası 19 kat, sığır eti 17 kat, domuz eti 20,5 kat, şeker 15 kat, tereyağ 34 kat, yumurta 19,3 kat, patates 11 kat arttı. 1 Ocak 1950'de hükümet rublenin kurunu ve altın karşılığını değiştirdi, rublenin altın karşılığı 0,222168 gr saf altın olarak belirlendi, ancak bu değişimin iktisadî bir önemi yoktu, belirlenen kur hesaplamalarda kullanılmadı (Тимошина, 2000:288, 298-300).

II. Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin hukuki varlığının sona erdiği 1991 sonuna kadar sadece 3 emisyon gurubundan (1947, 1961 ve 1991) ruble tedavüle çıkarıldı. II. Dünya Savaşından sonra Çervonets tedavüle çıkarılmadı, sadece ruble tedavüle çıkarıldı. II. Dünya Savaşı sonrası ilk kez 1947'de yeni emisyon grubu rubleler tedavüle çıkarıldı. 1947'de tedavüle çıkartılan kupürlerin bir kısmının boyu uzundu. Yine 1947 emisyon grubundaki 1, 10 ve 100 rubleler 1957'de bir kez daha basıldı. II. Dünya Savaşı sonrasındaki 1947 ve 1961 tarihli rublelerin bazılarının üzerinde "devlet hazinesi bileti", bazılarında ise "SSCB Devlet Bankası bileti" ifadesi yer alıyordu.

Tarama 14: 1947 tarihli 1 ruble

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/1r47.htm> erişim 02/09/2009.

1947'den sonra 1961'de yeni bir para değişimi daha uygulandı. 1950-1960 arası enflasyon oranı epeyce yükselmesi hükümeti iktisadî önlemler almaya yöneltti. İlk önlem para reformuydu. 1 Ocak 1961'de yeni emisyon grubundan kupürler tedavüle çıktı. Yeni kupürler eskilerle 1'e 10 karşılığında değiştirildi, aynı zamanda fiyatlar ve ücretlerde değiştirildi (Тимошина, 2000:319). Mayıs 1961'de rublenin altın karşılığı 4 kat artırılarak 0,987412 saf altına eşitlendi.

Tarama 15: 1961 tarihli 5 ruble

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/5r61.htm> erişim 02/09/2009

Tarama 16: 1961 tarihli 100 ruble

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/100r61.htm> 02/09/2009

1947, 1961 değişiminden sonra 1991'de yeni bir değişim daha uygulandı. 1991'de yeni emisyon grubundan kupürler tedavüle sürüldü. 23 Ocak 1991'de 1961'de tedavüle sürülen 50 ve 100'lük kupürlerin değişimine dair Gorbaçov'un kararı yayınlandı. Paralar 3 gün içinde değiştirilebilecekti, toplumda büyük bir panik yaşandı (Тимошина, 2000:365). 1991'de 1 rubleden 1000 rubleye kadar yeni emisyon grubundan kupürler tedavüle sürüldü. 1991 tarihli değişik kupürlerdeki rublelerin hepsinde sadece "SSCB Devlet Bankası Bileti" ifadesi yer alıyordu. 1991 sonunda yeni 100'lük kupür birkaç değişiklikle tedavüle sürüldü. 25 Aralık 1991'de Kremleden SSCB bayrağı indirilip RF bayrağı çekildiyse de SSCB alametli 10 ila 1000 ruble arası kupürler 1992'de tedavüle sürülmeye devam etti. Bu kupürler SSCB almeti taşıyan son rublelerdi. 1961, 1991 ve 1992 tarihli rubleler (1961 tarihli 50 ve 100 rubleler hariç) 1993 yazında tedavülden kaldırıldı (<http://coins2001.narod.ru/bon.htm> erişim 10/09/2009).

Tarama 17: 1991 tarihli 5 ruble

Kaynak: <http://coins2001.narod.ru/bon/5r91.htm> erişim 02/09/2009

Tarama 18: SSCB alametli son para, 1992 tarihli

<http://coins2001.narod.ru/bon/1000r92.htm> erişim 10/09/2009.

4. SSCB'DE PARA VE KREDİ POLİTİKALARI, 1923-1987

SSCB'de para, banka, kredinin anlam ve işlevi farklıydı. Piyasa ekonomisinde nispi fiyatların değişimi, faiz oranları, beklenmeyen enflasyon üretimi ve tüketimi değiştirir, oysa idari komuta ekonomisinde para ile üretim ve tüketim arasında ya hiç ya da çok az bağ vardı. İdari komuta ekonomisinde paranın (nispi fiyatların) üretim ve tüketime etkisi ne eksi ve artı yöndeydi. İdari komuta ekonomisi nispi fiyatların planlamadaki rehberliğinden çok az yararlandı (Stuart ve Gregory, 1998:137-138).

SSCB'nin idari komuta ekonomisinde para ve fiyatlar arasında (alıcılar ile satıcılar arasında) plan giriyordu. Geleneksel sosyalist plan fiyatlara göre (artı ya da azalışa göre) değil fiziki birimlere göre yapılıyordu. Oysa serbest piyasa ekonomisinde bir mal ve hizmetin nispi fiyatının artması karşısında üreticiler daha çok kâr elde ettikleri için o mal ve hizmetin orta ve uzun dönemde üretimini artırma imkânına kavuşurlar ya da piyasaya yeni üreticiler girer. Yani fiyatlar artınca üretim de artar.

SSCB ekonomisinde para akımları (nakdi ve mahsup) vardı ve geniş yer kaplıyordu. Genelde ailelerin eline, işletmelerin ise hesabına para akıyordu. SSCB'de serbest olmayan tüketim malları ve hizmetler piyasası vardı. Mal ve hizmetlerin büyük bölümü piyasa vasıtasıyla tüketiciye ulaşıyordu, sadece köylüler tükettikleri malların bir kısmını piyasadaki değil kooperatiflerin aynı ödemeleriyle temin ediyorlardı. Bunun dışında genelde gelirler nakdi olarak elde edilip, nakit para mal ve hizmet piyasasında mübadele edilerek tüketime harcanıyordu.

Tüketici harcamalarının doğurduğu nakit para akımları işletmeler de genelde mahsup para akımlarına yol açıyorlardı. İşletmeler bütün üretim girdilerini satın alır, ürettikleri mamulleri satarlardı. Böylece bütün üretim ve tüketim malları fiyatlandırılırdı, işletmeler ve kuruluşlar arası planlı (veya plan dışı) ürün akımlarının hepsi zıt yönde bir para akımı doğuruyordu. İşletmeler arasındaki mal akımları karşılığı nakit para akımı değil, genelde banka hesapları vasıtasıyla, mahsuplaşarak, gerçekleşirdi. Bir işletme, plana göre ürettiği mallardan ikmal ve tedarik planınca ve mukavelelerce belirlenmiş miktarı işletme veya kuruluşlara gönderdiğini belgelediği anda resmi fiyatlarla hesaplanan meblağ işletmenin banka hesabına alacak, teslimatın yapıldığı işletmenin hesabına ise borç olarak kaydedilirdi. İşletmeler sadece ücretleri ve belli bir sınırı aşmayan diğer ödemeleri nakit olarak yapmaya yetkiliydiler.

İşletme kârları büyük ölçüde merkezi bütçeye gider; ancak, küçük bir bölümü işletmenin tasarrufunda kalırdı. Kârlar planlanan düzeyi aştıkça işletme tasarrufunda kalan (ve işletme düzeyindeki küçük yatırımlara, sosyal giderlere ve primlere hasredilen) kısmı artıyordu. İşte, Sovyetlerde "iktisadi hesap" diye anılan, fakat daha anlamlı olarak "otofinansman ilkesi" diye nitelendirilebileceğimiz bu ilke

işletmelerin gelir ve gider hesaplarına önem vermiş ve plan uygulamasında “rublenin disiplinini” sağlayacak bir alet olarak görülmüştü.

Geleneksel sosyalist planlama modelinde yatırımların, sosyal ödemelerin ve kamu harcamalarının finansmanı esas olarak tüketim malları üzerinden (genellikle toptan ticaret kuruluşlarından) toplanan muamele vergisi ile sağlanırdı. Parasal denge tüketim malları piyasasında oluşurdu.

Parasal denge, kamu finansmanı kaynakları (muamele vergisi, kârlar vs.) ile harcama kalemlerini (yatırımlar ve kamu tüketimi) gösteren ayrıntılı bir dökümü genel malî plan ve nakit planı adını alan bir metinde gösterilirdi. Bu plan, kooperatif çiftliklerinin ve işletmelerin bünyesinde kalan parasal birikimleri de içerir ve bu nedenle genel malî plan ve nakit planı sadece merkeze intikal eden fonları kapsayan bütçeden daha genel bir metindi. Buna karşılık, daha önce anlatılan otofinansman ilkesinin gereklerine uygun olarak, üretken işletmelerin cari üretim faaliyetleri içinde doğan parasal akımlar banka hesaplarına geçer, orada kalır ve genel mali plana girmezdi.

Parasal dengede genel bir bozukluk iki türlü tezahür ederdi, enflasyonist süreç ve kuyruklar. Parasal dengenin belli bir dönem boyunca sürekli olarak (ve belli bir yönde) bozulması anlamına gelen enflasyonist süreçler 1928-35 ile 1941-47 arasında yaşandı. Enflasyon, parasal dengenin iki belirleyici unsuru olan ücretler ve tüketim malları üretimi ile ilgili plan hedeflerinin gerçekleşmemesi yüzünden doğmuştu. Genellikle ücret seviyesi hedefleri aşılrken tüketim malları ile ilgili üretim hedeflerine ise ulaşamazdı. Genel üretim tüketim dengesizliğinin ikinci tezahür şekli, fiyatlar genel seviyesi artmadığından tüketim malları piyasalarının tümünde değilse bile çoğunda yokluk ve uzayıp giden kuyruklardı.

Para ve kredi işlemleri tekilde Gosbank'ta toplanmıştı. Gosbank, merkez bankası ve ticaret bankası işlevlerinin her ikisini de yerine getiriyordu. Gosbank'ın dört işlevi vardı; kısa vadeli işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak için kredi vermek, işletme planlarını gözetlemeye yarayan bilgileri sağlamak, tüm hesapların merkezi olarak halka ödemeleri gözetlemek, para basmak. Gosbank SSCB'de para ve sermaye piyasaları olmadığı için açık piyasa işlemleri, ticari kâğıt alışverişi, döviz alış satışı gibi işlemler yapamıyordu (Stuart ve Gregory, 1998:108-111).

Gosbank nakit planını hazırlıyor ve gözetliyordu. Hane halkı ücret ve maaşını nakit olarak alıyor, nakit olarak harcıyor veya nakit tasarrufla bulunuyor ya da Tasarruf Bankasında tasarruf mevduatı hesabına yatırıyor. Kazandığınız parayla satın alabileceğiniz mal ve hizmetlerin sayısı sınırlıydı. İşletmeler parayı Gosbank'ın yerel bir şubesindeki hesaplarında tutarlardı.

Gosbank, Maliye Bakanlığı ile birlikte para arzını kontrol ediyordu. Bankacılık sistemi dışındaki kâğıt paralar Sovyetler Birliğinde dar para arzı toplamını oluşturuyordu. İşletmelerin nakit rezervleri ücret ödemeleri için yetersiz kalınca Gosbank işletmelere ücret ödemeleri için yetki vererek para arzını yükseltiyordu. Bir diğer para arzının genişleme kaynağı bütçe açıklarıydı. Bütçe açığı hane halkı tasarrufları ile karşılanamıyorsa emisyonla başvuruluyordu. Plancılar para arzını halkta para talebini belirliyordu. SSCB'de bir kişinin diğerinden daha çok para kazanma fırsatı fazla değildi. Makroekonomik istikrara bir enflasyonist tehdit olan tüketim malları kıtlığı karşısında plancılar nakit birikimini gözetliyorlardı.

Gosbank tek kısa vadeli kredi kaynağı idi. Sovyet işletme (üretim) planı fiziki girdi çıktı göstergelerinin yanında büyük bir finansal planı da içerirdi. İşletme planında ücret maliyeti, planlanan maliyet düşüşleri, kredi planları gibi birçok hedef yer alırdı. Bu finansal hedefler işletmenin fiziki girdi çıktı hedeflerinin parasal tamamlayıcısıydı. İşletme yöneticileri finansal planların (maliyet düşüşü, ücret maliyeti ve kredi planları) yerine getirilmesini üretim planlarından daha az önemli görürlerdi. Finansal planlar ruble kontrolü olarak adlandırılan sistemle önem kazanıyordu, bu sistemle plancılar işletmeler üzerinde kontrol sağlayabiliyordu. Gosbank tek takas merci ve tek kısa vadeli kredi kaynağı olması hasebiyle işletme faaliyetlerini gözetlemek için uygun bir vasıtaydı, tüm işletmeler arası ödemeler Gosbank aracılığıyla yürütüldüğünden fiziki alışveriş (parasal karşılık olarak) yakından gözlenebiliyordu. Finansal plandan sapma fiziki plandan sapmanın önemli bir habercisiydi (Gregory ve Stuart, 1998:108-109).

Sovyet plancıları kredi dengesinden de sorumluydular. Toplam kredilerde artış işletmelerin mal ve emek talebi artışına ya da tüketicilerin tüketim mal ve hizmetleri talebi artışına, dolayısıyla kuyruğa yol açardı. Her dönem için toplu kredi planı tüm işletmelerin ihtiyaç duyduğu kredinin belirlenip bir araya getirilmesiyle ortaya çıkardı. İşletmelerin kredi talepleri önce her bölge için toparlanır sonra ülke genel

kredi talebi toplamına ulaşırdı. Tüm fiyatlar sabit, üretim miktarı da üretim planında öngörülenin dışına çıkmadığından, işletmelerin kredi talepleri kuyruğa ve yığılmaya yol açıyordu. Maliye Bakanlığı tarafından planlanan kredi ihtiyacını Gosbank arz ederdi. Kısa vadeli işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak üzere kredi verilirdi. Yatırım için gerekli finansman bütçeden ayrılan paylarla sağlanırdı. Gosbank tek kısa vadeli kredi kaynağı idi, işletmeler arası ödünçler kesinlikle yasaktı. Gosbank kısa vadeli kredi planının hazırlanması ve işletme hesaplarının denetlenmesinde aracı bir kurumdu, karar verici değildi. Bakanlıklar ve Gosplan tarafından belirlenen üretim hedeflerinin işletmelerce yerine getirebilmesi (fiziki planın yerine getirilmesi) için Gosbank gerekli krediyi sağlamaktan sorumluydu. Özetle Gosbank'ın fiziki üretim üzerinde çok az etkisi vardı, daha çok planın işleyişini gözletme vasıtası işlevi görüyordu. Kredi dengesi idari araçlarla temin ediliyordu. Kredi talebi fiziki planlara bağlıydı, kredi arzı ise plancuların kararıyla gerçekleşiyordu. Ruble konvertibl değildi, ithalat ve ihracat için kullanılacak dövizde idari olarak belirleniyordu. Dış fiyatlar ile iç fiyatlar arasındaki fark bütçe destekleri veya vergilerle dengelenirdi, aksi halde fiyat farklılığından ithalat ve ihracatçıların kârları etkilenirdi. Rublenin resmi kuru bir döviz sepeti vasıtasıyla sabitlenmişti.

5. SSCB'DE BANKACILIĞIN DÖNÜŞÜMÜ, RSFSC DEVLET BANKASININ KURULUŞU, 1987-1991

Yaklaşık 50 yıl değişmeden kalan bankacılık sistemi 1980'li yılların sonunda değişmeye başladı. 1988 reformlarına kadar SSCB'de tek banka sistemi devam etti. 1977 anayasasının 11'inci maddesine göre bankaların sahibi devletti (<http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/77cons01.html#chap02> erişim 03/09/2009). 1980'li yılların sonunda bankacılık mevzuatı değiştirilmeye başlandı.

İdarî komuta ekonomisinde temel değişime, 1987'de etkinliği artırmak için sınırlı serbestlik ve merkezden birimlere yetki devrini öngören reformlarla başlandı. Bu süreç içinde 1987-88'de bankacılık kesimini düzenleyen yeni yasalar yürürlüğe girdi, yeni düzenlemeyle iki katmanlı banka sistemi doğdu ve ihtisas bankaları hükümetin doğrudan denetiminden çıkarıldı. 1987'de Gosbank adı SSCB Merkez Bankası olarak değiştirildi. 1987 Temmuzunda kredi sistemi yeniden şekillendirildi, yeni ihtisas bankaları kuruldu (Vneşekonombank SSCB, Promstroibank SSCB, Jilsotsbank SSCB ve Sberbank SSCB) ve Devlet Bankası ülkenin ana bankası olarak faaliyet yürütmeye başladı. Bu yeni kurulan bankalar Gosbank'ın ticari faaliyetlerini devraldılar. Eylül 1988'de SSCB Devlet Bankasının dördüncü kanunu kabul edildi. Buna göre Devlet Bankası ülkenin ana bankası, tek emisyon merkezi, ekonominin ödeme ve kredi ilişkilerinin organizatörü oldu (<http://www.cbr.ru/today/history/gosbank.asp> erişim 10/09/2009). Devlet Bankası Stroiibank, Sberbank ve Vneştorbank'ı kontrol ediyordu. Stroiibank kısa ve uzun vadeli yatırımları yönetiyor ve finanse ediyordu. Sberbank halkın tasarruflarını mevduat hesaplarında topluyor, bu hesaplardan yatırımlar için fon sağlıyordu. Vneştorbank'ın yurt dışında şubeleri vardı, kapitalist ülkeler ile sosyalist ülkeler arasındaki ticaretin bankacılık işlemlerini gerçekleştiriyordu. Vneştorbank dövizde kasasında tutuyor ve SSCB'den döviz akımını kontrol ediyordu. Diğer bankalar dövizle işlem yapamıyordu. Sovyet bankacılık sistemi piyasa haricinde dağıtım ve muhasebe aracı işlevi görüyordu (Johnson, 1994:971-995). SSCB Tasarruf Bankasının denetimi Ocak 1990'da SSCB Merkez Bankasına verildi. Ekim 1991'de Vneşekonombank Sovyetler Birliğinin dış borçlarını devraldı. Aralık 1991'den sonra Rusya Merkez Bankası şemsiyesi altına girdi, ticari bir banka olarak faaliyetlerine devam etti. Temmuz 1992'de Rusya SSCB dış borçlarını devraldı, Vneşekonombank'a bu borçların takibi sorumluluğu verildi.

1988 sonu ve 1989'da, bankacılık reformunda ikinci adımla birlikte bölgesel ve sektörel ticari bankaların hızla ortaya çıktığı görüldü, yeni bankalar anonim şirket veya kooperatif statüsünde kooperatifler, sosyal organizasyonlar, araştırma akademileri, hükümete ait işletmeler tarafından kuruldu (The World Bank, 1992:98). 1988'de kabul edilen yeni kooperatifler yasasına göre yetki verilen kooperatifler banka kurabilecekti, kısa süre sonra devlet işletmelerine de banka kurma hakkı tanındı. 1988'de kooperatif ve ticaret bankalarının sayısı 80 iken 1990'da bu sayı 400'e ulaştı. Tescilli kredi kurumlarının sayısı 1991 sonunda 1360'a yükseldi (Schleifer ve Treisman, 1998:40).

Aralık 1990'da "SSCB Merkez Bankası yasası" ile "Bankalar ve Bankacılık yasası" çıkarıldı. Bu kanunlar, SSCB Merkez Bankası ve milli bankalardan (SSCB Merkez Bankasının cumhuriyetlerdeki temsilcileri) tek bir merkez bankaları sisteminin kurulmasını, ortak para birimini (ruble) ve rublenin rezerv para işlevini yerine getirmesini öngörüyordu.

13 Temmuz 1990'da SSCB Devlet Bankasının Rusya Cumhuriyeti bankası olarak RSFSC Yüksek Sovyet'ine karşı sorumlu, Rusya Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti Devlet Bankası kuruldu. 2 Aralık 1990'da RSFSC Yüksek Sovyet'i RSFSC Merkez Bankası Kanununu kabul etti. Buna göre Rusya Bankası bir tüzel hukuk kişisi, RSFSC'nin ana bankası ve RSFSC Yüksek Sovyetine karşı sorumluydu. Kanun Rusya Cumhuriyeti Bankası'na para dolaşımının düzenlenmesi, para ayarlamaları, dış iktisadî ilişkiler, şirket ve kooperatif şeklinde kurulan bankaların faaliyetlerini düzenleme yetkisi verdi. Haziran 1991'de RSFSC Yüksek Sovyetine karşı sorumlu olduğu belirtilen RSFSC Merkez Bankası anasözleşmesi onaylandı.

Temmuz 1990 ile Aralık 1991 arası RSFSC Merkez Bankası ile SSCB Devlet Bankası arasında mücadele yaşandı. Aralık 1991'de BDT'nin kurulması ve birlik yapısının dağıtılması ile RSFSC Yüksek Sovyet'i RSFSC Merkez Bankasının RSFSC topraklarında cumhuriyet ekonomisinin nakit ve para-kredi düzenlemeleri hususunda tek yetkili organ olarak kaldığını ilan etti. Buna göre SSCB Devlet Bankasının emisyon ve ruble kurunu belireme işlevi RSFSC Merkez Bankasına geçti. RSFSC Merkez Bankası 1 Ocak 1992'ye kadar SSCB Devlet Bankasının rezervlerini, teknik donanım yönetimini, onun kuruluşlarını, iştiraklerini ve şubelerini tamamen denetimi altına aldı. 20 Aralık 1991'de SSCB Devlet Bankası tasfiye edildi. Buna göre tüm aktif ve pasifleri ile RSFSC topraklarındaki tüm mülkleri RSFSC Merkez Bankasına devroldu. Birkaç ay sonra RSFSC Merkez Bankası Rusya Federasyonu Merkez Bankası (Rusya Bankası- Банк России) olarak anılmaya başlandı (<http://www.cbr.ru/eng/today/history/gosbank.asp> erişim 24/08/2009).

Geçişin ilk yıllarında üretim düşüşünü önlemek için hükümetten sektörlere ticari bankalar aracılığıyla doğrudan krediler açıldı. RMB'dan doğrudan kolayca finansman sağlayan bankalar RMB'dan aldıkları parayı endüstrilere devrettiler, bu aracılık faaliyetinden yüksek kar elde ettiler, bu yıllarda bankacılık Rusya'da en kârlı iş kollarından biriydi. Tescilli kredi kurumlarının sayısının 1991 sonunda 1360'dan 1993'ün sonunda 2019'a çıkması da bu yüksek karların sonucuydu.

1991'de yürürlüğe konan "RSFSC'de Bankalar ve Bankacılık Faaliyetleri Yasası" ve "RMB Yasasında" 1992'de değişiklik yapıldı. 1990-92 bankacılık yasaları iki katmanlı bir bankacılık sistemini çağırıyordu. RMB hükümetten bağımsız, bankaların bankası işlevini yerine getiren, son kredi mercii idi. Bu bankacılık yasalarına göre RMB hükümetin bütçe açıklarını finanse etmek zorundaydı. Bu yükümlülük RMB'nı makroekonomik istikrarı sağlamaktan alıyordu.

1990-92 kanunları RMB'na bankacılık düzenlemeleri yapma ve ticari bankaların çalışma koşullarını tayin yetkisi veriyordu. Rusya'nın mevzuat silsilesinde RMB talimatları meclisin çıkardığı kanunlar, başkanlık kararları veya yerel hükümet kararlarının önüne geçti. Rusya'da RMB talimatları, meclisin çıkardığı kanunlar ve başkanlık kararları oldukça çok fazla olduğundan ve aralarında silsile bozukluğu bulunduğundan ne ticari bankalar nede müşterileri yaptıkları işlemlerinin yasallığından emindi.

1990-92 ticari bankacılık mevzuatı tüm zayıflık ve belirsizliğine karşın Rusya'da Batılı anlamda bankacılığın temellerini oluşturdu. İzin verilen bankacılık işlemleri, bankacılık müsaadesi alma ve iptali şartları, bankaların iflası, ticari bankaların RMB'na karşı yükümlülük ve hakları, ticari bankalar ile müşterileri arasındaki ilişkiler bu mevzuatla düzenlendi. Bazı durumlar dışında banka hesapları hakkındaki tüm bilgi, müşteri hesapları ve ilgili işlemlerin gizliliği esası getirildi. Bankalar komisyonlar ve alıp verdikleri kredi faiz oranlarını serbestçe belirleyebiliyordu, ama bankaların RMB'den şartlı aldıkları kredilerde RMB'nın para ve kredi politikaları sınırları içinde kalmak zorundaydılar. Karteller yasaklanmıştı. Tüm bankalar mevduat kabul edebiliyordu.

SONUÇ

Rusya İmparatorluğu'nda bankacılık ve para, incelenen dönemde istikrarlı iken Rusya İmparatorluğundan SSCB geçiş sürecinde bankacılık ve para karmaşası yaşandı. 1930'lu yılların başından SSCB'nin son yıllarına kadar tek banka sistemi uygulamada kaldı. SSCB'de genelde tüketicilerce nakit para işletmelerce SSCB devri süresince enflasyonu dizginlemek için para değişimlerine başvuruldu. 1980'li yılların ikinci yarısında siyasî ve iktisadî reformlar sürecinde (glasnost ve perestroyka) bankacılık ve para politika ve uygulamaları da değişti. 1990-1991 yıllarında Gosbank ve RSFSC Devlet Bankası arasında mücadele yaşandı. 1991 sonunda RSFSC Rusya Federasyonu üzerinde bankacılık işlevlerinde tek yetkili kurum olarak kaldı. Rusya Federasyonun bağımsızlığı sonrasında da SSCB paraları basıldı.

SSCB bankacılık ve para uygulamalarının bilinmesi serbest piyasa ekonomilerindeki uygulamaları kavramak için faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

Andrei S. - Treisman D. (1998) The Economics and Politics of Transition to an Open Market Economy Russia, OECD 1998, 40.

Coşar, V. A. (1999) “Rusya Federasyonu Anayasası”, Prof. Dr. Faruk Erem Armağanı, Ankara, Türkiye Barolar Birliği, :145-203.

Goland, Y. (2009) Russian Reforms: Comparing the New Economic Policy Period (1921-1928) to Post-Soviet Russia (1992-2007).

Голотик, С.И. (2004) История России в новейшее время, Под ред. А.Б. Безбородова, Москва, ИНФРА-М, с.101-168.

Johnson, J. E. (1994) “The Russian Banking System: Institutional Responses to the Market Transition”, Europe Asia Studies, Vol. 46, No. 6. p. 971-995.

Russian Economic Reform: Crossing the Threshold of Structural Change, Document of The World Bank, Report no.10954-RU, Volume I: Main Report 5 August 1992, 98.

Stuart, R.C. - P.R. Gregory (1998) Russian and Soviet Economic Performance and Structure. Addison-Wesley Educational Publishers, Inc.USA, 109.

Тимошина, Т.М. (2000) Экономическая история России, Москва, Информационно-издательский дом Филинь.

<http://coins2001.narod.ru/bon/1r18.htm>

<http://coins2001.narod.ru/bon/1-3r19.htm>

<http://coins2001.narod.ru/bon/250r19.htm>

<http://coins2001.narod.ru/bon/1c22.htm>

<http://coins2001.narod.ru/bon/5c22.htm>

<http://coins2001.narod.ru/bon/10000r23.htm>

<http://coins2001.narod.ru/bon/1r22.htm>

<http://coins2001.narod.ru/bon.htm>

<http://coins2001.narod.ru/bon/1r47.htm>

<http://coins2001.narod.ru/bon/5r61.htm>

<http://coins2001.narod.ru/bon/100r61.htm>

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:25_rublej_1769_goda..jpg

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:10_%D1%80%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%B9_1854_%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81.jpg

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Russian_Empire-1898-Bill-1-Obverse.jpg

<http://schoolart.narod.ru/PDF/1900-2000.pdf>

http://www.cbr.ru/eng/today/history/empire_bank.asp

<http://www.cbr.ru/eng/today/history/narbank.asp>

<http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/77cons01.html#chap02>

http://www.hse.ru/data/362/507/1233/1Goland_NEP_8.pdf

Ali Başaran

Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi, Beypazarı MYO.

E-posta: basaran@ankara.edu.tr

Yazı Bilgisi:

Alındığı tarih: 18 Aralık 2009

Yayına kabul edildiği tarih: 26 Ocak 2010

E-yayın tarihi: 20 Şubat 2010

Yazıcı çıktı sayfa sayısı: 15

Kaynak sayısı: 27